

Danskerne i Venslev

Til sammenligning kan tjene, at da en anden af grevskabets bønder, Rasmus Christensen i Skafterup, døde, var boet langt ringere og gælden forholdsvis større, så den sidste oversteg den første med 63 rdl. 2 sk.¹⁵)

Der findes intet skifte efter Andreas Dansker, der døde i Venslev 1760, 83 år gl., og begravedes dagen før jul.¹⁶) Han efterlod sig 3 sønner og 3 døtre, hvoraf den ældste, Karen, der var født 1714, senest 1733 blev gift med en mand i Vedskølle, Povl Hansen, der var smed på Basnæs gods¹⁷); den næstældste datter, Anne Dansker, f. 1717, blev 5. februar 1738 gift med skoleholderen i Venslev, Jacob Prom, der var degnesøn fra Hyllested og fra 1747 til sin død 1762 degn i sin fødeby, hvor han fik det skudsmål, at „han var et eksemplar for andre i skikkelighed udi levned“. Efter sin mands død boede Anne Dansker i Rude, hvor hun i en årrække indtil 1788 forestod undervisningen af børnene i Rude skole.¹⁸) — Den yngste datter, Ellen Dansker, blev født i Venslev ved årsskiftet 1725. I 1742 kom hun i ægteskab med en gårdmand fra Glænø, der hed Corfits Nielsen, og deres søn Niels Corfitsen blev i sit ægteskab med Kirsten Christensdatter fra Eggeslevmagle fader til den bekendte kaperkaptajn Corfits Nielsen, der døde som gårdmand på Glænø.¹⁹)

Den yngste af Andreas Danskers sønner hed Rasmus Dansker. Han blev født 1729 og kom i gartnerlære ligesom den ældste broder. Den 19. september 1756 var han fadder ved en dåb hos broderen Jens i Venslev og omtales da som urtegårdsmænd i Christianssand i Norge²⁰), men efter den tid ses han ikke nævnt oftere i sine søskendes kreds. Der var ellers et stærkt sammenhold mellem Andreas Danskers børn, — det ses blandt andet deraf, at de flittigt gik hinanden til hånde ved barsler, bryllupper, skifter og deslige, men den lange vej

Erling Petersen

til Norge bevirkede formentlig, at forbindelsen med den yngste broder tid efter anden løsnedes. Men de øvrige kom hyppigt hos hinanden, — i det mindste så længe deres gamle fader levede. Så sent som i 1746 nævnes Andreas Dansker som fadder for en sønnesøn, der blev døbt i Tjæreby.²¹⁾ — Da var han dog ved at blive gammel og træt, og det kneb ham at forestå driften af gården, så han valgte at afstå den. I 1747 drog den gamle grevskabsbonde op til Holsteinborg, søgte foretræde for greven og bad ham tilstede, at hans eneste hjemmeværende søn, den 21-årige Jens Andreasen Dansker, måtte overtage fæstegården i Venslev. Grev Frederik Conrad Holstein efterkom den gamle mands ønske, og den 9. december fik Jens Dansker fæstebrev på den gård, som „hans fader, Andreas Andersen Dansker i lang tid havde beboet“.²²⁾

Jens Andreasen Dansker fik et langt liv som gårdmand i Venslev og nåede ydermere at blive gift fire gange, — første gang den 30. juni 1748, da han ægtede Karen Ipsdatter, Jep Jensens datter fra Venslev. Hun fødte sin mand 5 børn, men døde i februar 1770, og den 5. oktober samme år blev Jens Dansker i Haarslev kirke viet til sin anden hustru, der også hed Karen Ipsdatter. Som forlovere mødte hans ældste broder, urtegårdsmand Anders Dansker på Snedinge, og Thomas Wejle, der var møller i Haarslev. Dette ægteskab blev dog af betydelig kortere varighed end det første, idet Karen Ipsdatter døde 1780 og blev begravet 28. marts, — samme dag som hendes 24-årige stedsøn Anders blev jordfæstet. Denne gang gik der næsten et år, inden Jens Dansker igen giftede sig. Det skete den 16. februar 1781, da han blev viet til Jens Jørgensens enke, Ellen Hansdatter, hvis datter Margrethe samme dag blev gift med Andreas Jensen, Jens Danskers ældste søn. — Ellen Dansker døde i oktober 1798, men Jens

Danskerne i Venslev

Dansker, som på det tidspunkt var 72 år gl., agtede ikke derfor at henleve sine dage i ensomhed. Han ihukom den gamle sandhed, at enkestand er ynkestand, og trådte den 21. december på ny ind i den hellige ægtestand, denne gang med en 22-årig ung pige, Anne Sophie Povlsdatter, hvis fader var Povl Horn i Sterrede. Dette ægteskab varede dog kun i 8 år. Den 14. november 1806 blev Jens Andreasen, som han de sidste 20 år af sin levetid stedse kaldtes, stedt til hvile på Venslev kirkegård efter i 59 år at have varetaget driften af sin fædrene gård. Hans enke giftede sig tre måneder senere med ungkarl Christen Larsen fra Sønder Jellinge.²³⁾

Om sønnen Andreas Jensen, der som nævnt blev gift med Jens Jørgensens datter Margrethe, kan fortælles, at han i nogle måneder efter brylluppet boede i faderens gård, men kort efter blev der et fæste ledigt i Venslev, og det overtog han den 14. november 1781. Da faderen døde, afstod han gården, og den 12. april 1808 fik han fæstebrev på sin fødegård, og 20 år senere, den 13. oktober 1828, fik hans søn Anders Andreasen gården.²⁴⁾ Da havde den i mere end halvandet hundrede år været beboet af samme slægt, og siden tipoldefaderen i april 1674 fik gården i fæste, var den gået fra fader til søn igennem fem generationer. Kun det gamle slægtsnavn havde de i den tid sat overstyr. I tiden efter 1780 ses det så godt som aldrig anvendt på slægten i Venslev.

Derimod brugte Andreas Danskers ældste søn Anders slægtens navn, så længe han levede, og den eneste søn, han efterlod sig, gjorde ligeså.

Anders Andreasen Dansker, der blev født i Venslev 1716, kom som ung i gartnerlære. Det fremgår af skiftet efter hans moder i 1734, at han på den tid „stod i lære ved gartnerkun-

Erling Petersen

sten hos Lars Gartner ved Sorgenfri^{.25)} Nogle år senere blev han gartner på Basnæs, og den 29. august 1741 fik han fæstebrev på Basnæs vejr- og hestemølle. Da møllen var meget forfalden, blev han i tre år fritaget for at betale fæsteafgift, — på det vilkår, at han så snart som muligt skulle sætte møllen i forsvarlig stand. Det forsømte han imidlertid — eller han magtede det ikke — og efter to års forløb måtte han atter afstå den.²⁶⁾

Anders Dansker, der ca. 1740 havde indgået ægteskab med Else Marie Pedersdatter, var gartner på Basnæs i hvert fald indtil 1753, da deres syvende barn blev døbt i Tjæreby kirke,²⁷⁾ men må kort tid derefter være blevet gartner på Snedinge. I nærheden af gården lå et hus, som kaldtes „Statfornærhuset“, det fik han fæstebrev på den 9. september 1756 mod at svare en årlig husafgift på 4 rdl. Han slap dog for at betale, da han var godsets gartner, men overtog i stedet forpligtelsen til at holde huset i forsvarlig stand.²⁸⁾ — I april 1770 døde hans hustru, men den 4. december samme år blev han i Magleby kirke viet til Dortha Sophie Jensdatter.²⁹⁾ I det første ægteskab fødtes 8 børn, hvoraf dog kun tre var i live, da moderen døde, — det andet ægteskab var barnløst. Anders Dansker selv døde i december 1775, og i maj 1776 blev boet registreret, men skiftet fandt først sted den 19. januar 1778. På de to overlevende døtres vegne mødte deres respektive ægtefæller, og sønnen, den 21-årige Peder Dansker, mødte sammen med sin farbroder og formynder, Jens Andreasen Dansker fra Venslev, der skrev under på sin „sal. broders efterladte søns vegne“. Boets formue blev opgjort til 556 rdl. 1 mk. 2 sk., gælden til 170 rdl. 2 mk. 10 sk., hvorved der blev en samlet arv på 385 rdl. 5 mk. 8 sk. — Heraf fik enken halvdelen, den anden halvdel deltes i en

Danskerne i Venslev

broderlod på 96 rdl. 2 mk. 14 sk. og to søsterlodder på 48 rdl. 1 mk. 7 sk. hver.³⁰⁾

Den ældste af gartner Danskers døtre hed Ellen. Hun kom til verden i Basnæs 1741 og var ifølge registreringen af faderens bo i 1776 gift med skomager Mads Pedersen i Fuglebjerg, men ved skiftet 1778 oplyses, at hun var gift med Mads Lorentzen i Flakkebjerg. Om der foreligger en fejlskrivning ved registreringen, eller der er tale om to forskellige ægtemænd, kan ikke ses, men i hvert fald nævnes hun ikke bare i skiftet, men også sidenhen som Mads Lorentzens kone i Flakkebjerg.³¹⁾ Hendes søster, Inger Marie Dansker, der blev døbt i Tjæreby den 8. maj 1748, blev gift med Anders Fischer, der fra 31. marts 1772 var fæster af Snedinge mølle, der lå i umiddelbar nærhed af „Statfornærhuset“, hvor hendes forældre boede.³²⁾ Han døde i 1780, og efter 20 års enkestand giftede hun sig den 12. december 1800 med Otto Christophersen, der i nogle år havde været forpagter på Fuirendal, og som kort tid i forvejen var blevet enke-mand.³³⁾

Deres broder, Peder Andersen Dansker, var ved faderens død 1775 i kondition som gartnerdreng hos den kongelige gartner hr. Bruun ved Rosenborg slot.³⁴⁾ Nogle år senere fik han ansættelse som gartner på Fuirendal, en stilling, han i hvert fald havde i 1786, da han i Haarslev kirke af pigen Maren Hansdatter blev udlagt som hendes barnefader.³⁵⁾ — Endnu da der i 1787 var folketælling, var han ugift, men blev formentlig senest 1790 gift med en datter af gårdmand Peder Pedersen og hustru Anne Hansdatter i Skafterup. Hun hed Margrethe og blev født 1767.³⁶⁾ De fik en eneste datter, som ved sin dåb fik navnet Mariane, men hun døde som ung.

Erling Petersen

Da Peder Dansker blev gammel, fik han pension fra grevskabet og boede i „Rødebrohuset“ ved Tornemark, og her døde han den 13. marts 1826. Hans enke, der også oppebar en mindre pension fra Holsteinborg, døde samme sted den 28. juni 1839. Et par dage efter hendes død skulle der holdes skifte, men de viste sig, at der var gjort testamente, hvoraf det fremgik, at arven skulle deles således, at *hans* søstres børn skulle dele halvdelen, medens den anden part skulle deles mellem Margrethe Pedersdatters eneste brodersøn, en søsterdatter og en søstersøns lille datter. Da boet viste et overskud på 1109 rdl. 3 mk. 3 sk., blev der en god slump penge til arvingerne, — i særdeleshed til hendes brodersøn.³⁷⁾

* * *

Så vidt det kan ses, var gartner Dansker på Fuirendal den sidste af slægten fra Venslev, der gjorde brug af slægtsnavnet, men som nævnt i indledningen blev det også brugt andre steder i Flakkebjerg herred, uden at der dog har kunnet påvises forbindelseslinjer til den ovenfor skildrede slægt. Således boede der i Ting Jellinge i slutningen af 1600-tallet en bonde ved navn Povl Dansker, hvis første hustru, Kirsten Jensdatter, døde 1694. Søndag efter påske i 1695 blev han gift med Karen Andersdatter. Povl Dansker selv blev jordfæstet 1703 i Ting Jellinge og synes at have taget navnet med sig i graven.³⁸⁾

Omtrent på samme tid boede der i Bøgelunde, Sønder Bjerre sogn, to brødre, hvoraf den ene, Niels Pedersen Dansker, var husmand. Han var gift med Karen Pedersdatter, der den 11. maj 1715 fik fæstebrev på det hus, de beboede i

Danskerne i Venslev

Bøgelunde. Hun døde 1731 og efterlod sig tre børn, nemlig sønnen Jacob Dansker, der 1734 nævnes som postkusk på Snedinge, og to døtre. Af disse to var Mette gift med Jørgen Peitersen, der var „kycken kalkslager“ i Korsør, mens Gertrud var gift med Hans Hansen, der først boede som inderste på kongens gods i Flakkebjerg, men som senere blev rytterbonde i Hyllested. — Niels Dansker giftede sig derefter med Bodil Mogensdatter, men døde allerede i 1734. Ved skiftet, der holdtes den 29. december, blev boets formue og gæld opgjort til nøjagtig samme beløb, så arven var i bogstaveligste forstand lig nul. Værge for enken Bodil Mogensdatter var hendes mands broder Jens Pedersen Dansker, der var gårdmand i Bøgelunde og gift med Maren Nielsdatter. I fortegnelsen over landgilderestancer den 13. juni 1727 ses det, at han stod i restance for 5 tdr. 1 skp. 1 fdk. byg og 2 tdr. 3 fdk. havre, og hans økonomi synes i det hele taget at have været slet. Han døde allerede et par år efter broderen, og ved skiftet den 13. april 1736 viste det sig, at der var så megen gæld på gården, at boet viste et underskud på 52 rdl. 1 sk.³⁹⁾ Af de fire børn, han efterlod sig, hed den ældste søn Niels, måske den Niels Dansker, der 1749 boede i „Faarentoft“, Magleby sogn.⁴⁰⁾

Samtidig med de to brødre i Bøgelunde levede der på egnen et andet brødrepar, der førte slægtsnavnet Dansker, nemlig Jørgen Pedersen Dansker, der var gårdmand i Oreby, Høve sogn, og Laurs Pedersen Dansker, der boede på en gård i Skafterup, Fuirendal sogn. Det fælles patronymikon for de to brødrepar kunne tyde på, at der i virkeligheden er tale om fire brødre, men da der ingen forbindelse ses imellem dem i de forhåndenværende kilder, kan der kun gisnes derom.

Erling Petersen

Jørgen Dansker i Oreby var gift med Maren Nielsdatter, der døde ved årsskiftet 1720, efterladende sig en 4-årig datter Ellen. Ved skiftet den 15. januar oversteg gælden i boet formuen med 5 mk. 14 sk. Den megen gæld var delvis forårsaget af, at Jørgen Dansker ikke havde betalt sin landgilde til rette tid, men hertil kom, at gårdens brøstfældighed var så omfattende, at den ansloges til 15 rdl. 4 mk., og Jørgen Dansker måtte derfor love, at han ville passe gården ordentligt i fremtiden, hvis han ville regne med at kunne blive ved den. Han blev gift anden gang med Hans Hansens datter Sidse i Oreby, men døde allerede i efteråret 1722. Skiftet, der holdtes den 19. oktober, viste, at Jørgen Dansker ikke havde forbedret sig synderligt, snarere tværtimod, — der resterede stadig landgilde, brøstfældigheden var ikke rettet op, men øget, og boets underskud steget til 30 rdl. Af det uregistrerede bo fik enken Sidse Hansdatter dog lov til at udtage en kiste, en gammel ko, to får og fem gæs, måske svarende til den medgift, hun i sin tid havde bragt i gårde. Værge for den nu 6-årige Ellen var hendes farbroder Laurs Dansker i Skafterup, der lovede at være ansvarlig for hende.⁴¹⁾

Om Laurs Dansker kan fortælles, at han den 5. december 1725 sammen med sin søn Hans fæstede den gård i Skafterup, som Niels Jensen tidligere havde beboet, og som havde et hartkorn af 4 tdr. 2 skpr. 2 fdk. Landgilden til grevskabet androg 4 tdr. 1 skp. by, 1 td. 1½ fdk. havre, 1 lam, 1 gås, et par høns, en snes æg og ½ otting smør.⁴²⁾ — Laurs Dansker var først gift med Sidse Hansdatter, der døde 1738, men om hans anden hustru vides kun, at hun hed Maren; hun omtales 1740 ved en dåb som „Maren Laurs Danskers“.⁴³⁾

Det fremgår af skiftet efter Laurs Danskers første kone,

Danskerne i Venslev

at de sammen havde to sønner. Den ene, der hed Peder Laursen Dansker, blev omkring 1730 gift med enken Sidse Hansdatter efterlod sig tre børn fra sit første ægteskab, mens hun gårde, som han dog kun havde i fæste et ganske kort åremål, da han på grund af forsømmelighed blev sat fra gården, og i 1738 arbejdede han som gift tjenestekarl hos Niels Povlsen i Stubberup, Ørslev sogn. Hans arvepart efter moderen blev fastlåset i gården til delvis dækning af det, han var blevet herskabet skyldig ved forsiddelsen af sin gård. Han flyttede senere med hustru og børn til Bøgelunde, hvor han blev husmand. Her døde de begge i 1751 med få dages mellemrum, og ved skiftet efter dem den 17. april oplystes, at Sidse Hansdatter efterlod sig tre børn fra sit første ægteskab, mens hun og Peder Dansker sammen kun havde en datter, Dorthé, født 21. december 1733 i Skafterup. De havde dog også haft en søn, Oluf, født 1731 og, som skik var, opkaldt efter sin moders første mand.⁴⁴⁾

Den anden søn, Hans Laursen Dansker, blev den 3. marts 1726 i Marvede kirke viet til gl. Niels Olsens datter Sidse fra Spjellerup,⁴⁵⁾ hvis broder Niels året i forvejen var blevet skoleholder i Skafterup. Det synes en overgang at have knebet for ham at svare herskabet den pligtige landgilde. I tingbogen for 13. juni 1727 ses det, at han stod i restance for 3 tdr. 1 skp. byg og 1 td. 1½ fdk. havre og altså det år kun havde kunnet yde en tønne byg af den samlede landgilde, men netop det år var der forfærdelig mange restancer hos grevskabets bønder. Sogn for sogn og mand efter mand ses de skrevet op i tingbogen med angivelse af det, de skyldte herskabet. Også hans fader Laurs Dansker var bagud med sine afgifter og findes anført med samme restance som sønnen.⁴⁶⁾ — Hans Dansker optrådte også 1734 i tingbogen og kom — skønt

Erling Petersen

forholdsvis uskyldig — ud for den kalamitet at måtte bøde 3 lod sølv for brud på helligdagsforordningen, fordi et par ikke helt ædru naboer var kommet i klammeri og havde bandet og brugt ugudelige ord i hans hus på en højhellig tredje juledag.⁴⁷⁾ — Også Hans Dansker kom på et eller andet tidspunkt fra sin gård. Endnu 1749, da hans svoger, skoleholder Niels Nielsen, døde, var han ved gården, men i 1752 nævnes han som husmand. Den 27. november dette år, kl. 8 om aftenen brændte hans hus ved en stor ildebrand, som også lagde et andet hus og udlængerne til to gårde i aske. Hans Dansker døde i Skafterup 1762.⁴⁸⁾

I sit ægteskab med Sidse Nielsdatter havde han mindst otte børn, hvoraf dog de fleste var døde før forældrene. I årene fra 1731 til 1736 døde således fire sønner og to døtre. I virkeligheden har det kun været muligt at følge datteren Anne, der fødtes i Skafterup den 6: juni 1738. Hun kom efter faderens død til Venslev og blev i november 1763 gift med gårdmand Peder Pedersen i Skafterup, der kort tid forinden var blevet enkemand, og gennem *deres* ældste datter Margrethe blev den hidtil eneste påviselige forbindelse knyttet til „Danskerne“ i Venslev ved hendes giftermål med den ovenfor omtalte gartner Dansker på Fuirendal, med hvem navnet synes forsvundet fra egnen.⁴⁹⁾

Sandsynligvis har der i Sydvestsjælland været en del flere, der bar Danskernavnet, end de her fremdragne, men desværre har ildsvåde og andre ulykker medført, at kilderne for flere sognes vedkommende flyder mere sparsomt, end man kunne have ønsket. I særdeleshed har mangelen på kirkebøger før 1800 i sogne som Ørsløv-Sønder Bjerre og Høve-Flakkebjerg været følelig, men det er forhåbentlig alligevel lykkedes gennem skildringen af denne enkelte slægt at fortælle lidt om

Danskerne i Venslev

bondeliv og bondekår i sognene under Holsteinborg grevskab.

NOTER OG HENVISNINGER

1) Danske magazin, 7. rk. 2. bd. — 2) Danmarks kirker, Sorø amt, s. 886. — 3) Venslev kb. — 4) Ibid. — 5) Matrikler 1664 og 1688 i Rigsarkivet. — 6) Venslev kb. — 7) Skifteprotokol for Holsteinborg 1701—28. — 8) Venslev kb. — 9) Skifteprot. Holsteinb. 1701—28. — 10) Skifteprot. 1701—28 og fæsteprot. 1715, Holsteinb. — 11) Fæsteprot. Holsteinb. 1720. — 12) Samme 1721. — 13) Samme 1724. — 14) Skifteprot. Holsteinb. 1729—37. — 15) Samme 1738—58. — 16) Venslev kb. — 17) Samme. — 18) Petersen: Degnehistorie, s. 149, — Jessen: V. & Ø. Flakkebjerg herreders skolehistorie, s. 275. — 19) Venslev kb., Sorø amts årbog 1952, s. 67ff. — 20) Venslev kb. — 21) Tjæreby kb. — 22) Fæsteprot. Holsteinb. 1747. — 23) Venslev og Haarslev kb. — 24) Fæsteprot. Holsteinb. 1781, 1808 og 1828. — 25) Skifteprot. Holsteinb. 1729—37. — 26) Fæsteprot. Basnæs 1741—43. — 27) Tjæreby kb. — 28) Fæsteprot. Holsteinb. 1756. — 29) Magleby kb. 30) Skiftedokumenter for Holsteinb. 1707—1818. — 31) Samme og Folketælling Flakkebjerg 1787. — 32) Fæsteprot. Holsteinb. 1772. — 33) Fuirendal kb. — 34) Skiftedok. Holsteinb. 1707—1818. — 35) Haarslev kb. — 36) Om hende og hendes slægt, se Sorø amts årbog 1960, s. 75—88. — 37) Skifteprot. Fuirendal 1837—50. — 38) Ting Jellinge kb. — 39) Fæsteprot. 1715 og skifteprot. 1729—37, samt Holsteinb. birks tingbog 1725ff. — 40) Magleby kb. — 41) Skifteprot. Holsteinb. 1701—28. — 42) Fæsteprot. ibid. 1725. 43) Fuirendal kb. — 44) Skifteprot. Holsteinb. 1738—58. — 45) Marvede kb. — 46) Holsteinb. birks tingbog 1725ff. — 47) Holsteinb. birks tingbog 1725ff, se Sorø amts årbog 1964, s. 135. — 48) Holsteinb. birks tingbog 1752, se Sorø amts årbog 1964, s. 155. — 49) Fuirendal og Venslev kb.